

Ayhan Erol ilk ve orta öğrenimini doğum yeri Merzifon'da tamamladı. Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Müzik Bilimleri Bölümü'nden 1989'da Lisans, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nden 1994'de Yüksek Lisans ve aynı enstitüden 2000 yılında Doktora dereceleri aldı. Yurt içinde ve yurt dışında çok sayıda uluslararası sempozyum ve kongreye katıldı. Müzik, tarih, sanat vb. ulusal ve uluslararası dergilerde yazıları yayınlandı. TRT Radyo 3 için müzik programları hazırladı. 2002'de "Popüler Müziği Anlamak" başlıklı ilk kitabı, 2009'da ise "Müzik Üzerine Düşünmek" başlıklı ikinci kitabı Bağlam Yayıncılık tarafından yayınlandı. Halen D.E.Ü. Güzel Sanatlar Fakültesi Müzik Bilimleri Bölümü'nde öğretim üyesi olan Ayhan Erol, Uluslararası Popüler Müzik İncelemeleri Derneği'nin (IASPM) Türkiye komitesi başkanıdır. Çalışma alanları arasında Müzikoloji Tarihi, Kültürel Çalışmalar, Müzik Sosyolojisi, Etnomüzikoloji Kuramı, Popüler İncelemeleri vb. bulunmaktadır.

MÜZİK BİLİMLERİ DİZİSİ

İSLAM, ALEVİLİK ve MÜZİK

AYHAN EROL

Bağlam Yayınları 452
İnceleme-Araştırma 300
Müzik Bilimleri Dizisi-17
ISBN 978-605-9911-46-7

Müzik Bilimleri Dizisi Editörü:
Vural Yıldırım

İslam, Alevilik ve Müzik
Ayhan Erol

© Bağlam Yayıncılık
© Ayhan Erol

Birinci Basım: Aralık 2018
Kitap Tasarımı: Canan Suner
Baskı: Avcı Ofset
Davutpaşa Cad. İpek İş Merkezi No: 6/13
Davutpaşa - Topkapı/İstanbul

Yayınevi Sertifika Numarası: 11081
Matbaa Sertifika Numarası: 12001

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	7
İSLAMÎ POPÜLER MÜZİĞİN RİZOMATİK VE KÜYEREL NİTELİĞİ: TÜRKİYE’DE İSLAMÎ POPÜLER MÜZİK	11
Müziğin İslam İçindeki Yeri: Kısa Bir Giriş	11
İslamcılık, Müslüman Kimliği ve İslamî Popüler Müzik.....	21
Rizom Olarak İslamî Pop Müzik Sceneleri.....	29
Küresel/Yerel Bağlantı Olarak Küyerelleşme.....	35
Küyerel Eksende İslamî Popüler Müziğin Dört Kategorisi	41
Türkiye’de Dinî Müzik Geleneği ve İslamî Popüler Müzik	50
Ara Söz: İslamî Popüler Müzik Atmosferinde Kadın Şarkıcı	60
Sonuç	71
Kaynakça	73
ALEVİ KİMLİĞİNİ DİASPORADA MÜZAKERE ETMEK: TORONTO ALEVİ GÖÇMENLERİNİN İFADE KÜLTÜRÜ PRATİKLERİ	77
Alevilik	78
Alevi Kültürel Kimliği.....	81
Toronto Alevi Toplumu	83
Aleviliğin Hayatın bir Dilimi olarak Sekülerleşmesi.....	85
Kanada Alevi Kültür Merkezi’nde Müzik ve Semah Kursları	90
Aleviliğin Söylem ve Pratikte Ulusüstüleşmesi: Toronto Alevi Haftası	93
Toronto’da Cem Ritüeli	99

Cem Ritüelinin Önemli Bileşenleri olarak Deyiş ve Semah	103
Sonuç	106
Kaynakça	108
TÜKETİM KÜLTÜRÜ, ETNİSİTE VE MÜZİK:	
ALEVİ MÜZİK UYANIŞI.....	111
Tüketim Kültürü ve Etnisite.....	112
Alevi Müzik Uyanışının Tüketim Kalıpları	117
Alevi Müzik Uyanışını Pazarlamak	126
Gelenekçilik	129
Avangardçılık.....	133
Tecimsellik.....	135
Sonuç	140
Kaynakça	141
DANS ANTROPOLOJİSİNDEN SEMAHIN ETNOMÜZİKOLOJİSİNE:	
ALEVİ SEMAHININ DÖNÜŞÜMÜ.....	143
Bir Köken Öyküsü: “Döngüsel Zaman” ve “Semah Dönmek”	145
‘Yabani’ Olarak Danstan Dansın Antropolojisine	155
1970’lerden Günümüze Dans Antropolojisi	162
Antropolojik Olarak Dansı Etnomüzikolojik Olarak	
Semahı Tanımlamak	171
“Büyük” Teoriler Eşliğinde Semahı Anla(yama)mak.....	175
Geleneksel/Kırsal/Yerel Aleviler vs. Modern/Kentsel/Yerelötesi	
Aleviler: Cem Ritüeli, Müzik ve Semah.....	185
Sonuç	209
Kaynakça	213
DİZİN	217

ÖNSÖZ

Etnomüzikolojik araştırma, metodolojik ilke olarak alan çalışması yolu ile toplanan enformasyonun teorik irdelemeye tabi tutulduğu müzik incelemesidir. Ancak bu, etnomüzikolojinin alan çalışması dışında müziksel bir “olgu” ile ilgili teorik inşa çabası içinde olmasına engel değildir. Dolayısıyla etnomüzikolojik araştırma, alan çalışmasına dayanmayan bir bilgi üretme etkinliği olduğunda, tarihsel de olsa güncel de olsa müziksel bir olgu ile ilgili analizini, özgül kavramsal araçlar sunarak ya da kendini kanıtlamış kuramsal bir yaklaşımın belirgin özelliklerini kullanarak gerçekleştirir. Buradaki makalelerin bazıları alan çalışması gerecini de içerirken bazıları sözünü ettiğim ikinci eğilim dahilindeki modelleme çabalarını yansıtır. Dolayısıyla makalelerin tümü ‘etnomüzikolojik’ bir saik ile yazıldı ve aynı motivasyonla biraraya getirilerek ilgililere bir kitap olarak sunuluyor. Buradaki makale konuları ile bir düşünce ileri sürmeye her yeltenişimde, meselenin daha iyi kavranabilmesi için başkalarının yazılarını ya da o makale için bir araya getirdiğim gözlem ve görüşmelerden edindiğim enformasyonları olduğu kadar, ister istemez kendi deneyim ve yorumlarımı da kullandım. Ancak bu deneyim; benim yaşam boyunca, mekânla, nesnelere ve başkalarıyla kurduğum ilişkileri, ele aldığım müziksel olgu ile ilişkili kişisel birikimi ve elbette ki etnomüzikoloji disiplininin kazanımları ile edindiğim bir müzik incelemesinin nasıl yürütülmesi gerektiğine ilişkin kendimi oluşturma sürecini içeriyor.

Bu kitabın içinde yer alan bütün yazıların ya da tek bir makalenin hatta bir makale içindeki kimi argümanların okurların deneyimini farklı açılardan besleyeceğini söyleyebilirim. Kanımca bunun nedeni günümüzde kullandığımız her türlü mal ve hizmetin, aslında hem “üretim” hem de “tüketim” açısından bir hege-

monya süreci çıktısı olması. Dolayısıyla, disiplinler bir bilgi üretme etkinliği içinden hareketle ancak interdisipliner katkı arayışlarının da semeresini yeterince gördüğümü düşünerek gerçekleştirilmeye çalıştığım bu “ürün” de öyle. Yani bir taraftan “rıza” gösterilen diğer yandan “direnme” noktaları bulunan bir “metin” bu. Başka bir deyişle ben de cümlelerimi kurarken, tek bir kelime ile ilişkili saatlerce düşünürken, bir başka metinden alıntı yaparken ya da bir gözlem ya da görüşmenin notlarını aktarırken aynı hegemonya sürecini tekrar tekrar deneyimlediğimi fark ettim. Yani çoğu kez, alıntulamam ya da aktarmam gereken argümanları bir rıza ve direnme eleğinden geçirdiğimi tecrübe ettim. Kitabın kimi bölümlerinin bazı okuyuculara kimi bölümlerinin ise bir başka okuyucu profiline daha ilgi çekici, yararlı, tatmin edici vb. gelecek olması bundan. Genel olarak müziğe ya da özel olarak müzik incelemelerine ilgi gösteren birbirinden farklı okuyucu profiline eş zamanlı olarak seslenmek ve herkesin beklentilerini karşılamak amacı ile böyle bir kitabı yazmak için yola çıkmadım. Ben sadece işimi yaptım, kendimi içinde tahayyül ettiğim etnomüzikoloji disiplinine katkıda bulunmaya çalıştım. İşe yarama duygusu içinde olmak, beni yine mutlu etti.

Bu kitapta yer alan yazılar, 2010’lu yılların başlangıcından itibaren farklı süreli yayınlarda makale ya da kitap bölümü olarak kendilerine yer bulmuş ve İngilizce olarak yayınlanmış çalışmalarına dayanıyor. Son 10 yıldır İngilizce makale yazma konusunda biraz ısrarcı oldum. Bunun nedeni ülkemizin müzik yaşamı üzerine yazı yazan dışardan (outsider) araştırmacılara, içerden (insider) bir bakış açısıyla katkıda bulunmaktı. Dolayısıyla yazıların biri dışında üçü Türkçe’de ilk kez yayınlanacak makalelerden oluşuyor. Disipliner ya da disiplinlerarası müzik incelemelerine ilişkin çalışmaların Türkçe’deki yayın düzeyinin, nicelik olarak bile daha yeni yeni olgunlaşmakta olduğu düşünüldüğünde, bu makaleleri bir kitapta bir araya getirme isteğini, çalışmalarını daha geniş bir okur kitlesiyle buluşturma çabası

Önsöz

olarak görmek mümkün. Bu arada daha önce İngilizce yayınlanan makalelerin içeriğini buradaki Türkçe versiyonlarında hayli genişletmiş olduğumu, hatta tüm makaleleri neredeyse yeniden yazdığımı belirtmek isterim.

Bu derlemeyi gerçekleştirme yönünde teşvikleri için öğrencilerime ve meslektaşlarıma teşekkür ederim.

Ayhan Erol
Eylül-2018

İSLAMÎ POPÜLER MÜZİĞİN RİZOMATİK VE KÜYEREL NİTELİĞİ: TÜRKİYE'DE İSLAMÎ POPÜLER MÜZİK*

Müziğin İslam İçindeki Yeri: Kısa Bir Giriş

Müzik, İslam dininin ortaya çıktığı dönemlerden günümüze Müslüman dünyada önemli bir tartışma konusudur. İslam'ın dünyada hızla büyüyen bir din olduğu, Müslümanların gerek kendi aralarındaki gerekse Müslüman olmayan toplumlar arasındaki iletişiminin bugüne dek hiç görülmemiş ölçüde arttığı göz önüne alındığında, müziğin İslam içindeki yerinin ne olduğu ya da ne olması gerektiği konusunda Müslümanlar arasında bir uzlaşının olduğu düşünülebilir. Ancak hemen söylemek gerekir ki, böyle bir fikir birliği yoktur. Bu durum, araştırmacıların İslam ve müzik ile ilgili yerel araştırma deneyimlerinden yansıyan çalışmalarında açıklar: müziğin İslam toplulukları arasındaki yeri, önemi, işlevi, rolü vb. çok farklı anlayışları yansıtacak ölçüde çeşitlilik göstermektedir. Bu, elbette ki tarihsel perspektifte meseleye baktığımızda da böyledir. Gerek yazılı gerekse sözlü olsun, müzik üzerine İslam'ın farklı dönemlerinden ve farklı İslam toplumlarından günümüze ulaşan düşüncelerin birbiriyle mutabakat içinde olmadığı açıktır. Bugün sıkça yinelenen 'İslam'da müziğin yeri konusunda kimin sözü dinlenmelidir' sorusu ile mesele iyice karmaşıklaşmıştır. Teolojik olarak konunun aydınlatılması için iki temel İslam kaynağını

* Bu yazı, "Erol, Ayhan (2017) "The Locality of Islamic Popular Music: The Turkish Case", *Routledge Global Popular Music Series, Made in Turkey*, 107-118, (ed) Ali Cenk Gedik, London-New York: Routledge", künyeli makaleyi referans almakla birlikte, yeni bölüm ve kesimleri ile önemli ölçüde genişletilmiş bir çalışmadır.